

This question paper contains 8+1 printed pages]

Your Roll No. ....

4520

B.A. Prog./I

C

SANSKRIT DISCIPLINE—Paper I

(Poetry, Prose and History of Sanskrit Literature)

(Admissions of 2004/2006 and onwards in respect of

Students of Regular Colleges/NCWEB)

Time : 3 Hours

Maximum Marks : 75

(Write your Roll No. on the top immediately on receipt of this question paper.)

- Note :— (i) Unless otherwise required in a question, answers should be written in Sanskrit or in Hindi or in English; but the same medium should be used throughout the paper.
- (ii) The maximum marks printed on the question paper are applicable for the students of the regular colleges (Cat. 'A'). These marks will, however, be scaled up proportionately in respect of the students of NCWEB at the time of posting of awards for compilation of result.

P.T.O.

टिप्पणी :—(i) अन्यथा आवश्यक न होने पर इस प्रश्न-पत्र का उत्तर संस्कृत या हिन्दी या अंग्रेज़ी किसी एक भाषा में दीजिए; परन्तु सभी उत्तरों का माध्यम एक ही होना चाहिए ।

(ii) प्रश्नपत्र पर अंकित पूर्णांक नियमित कॉलेजों (श्रेणी 'A') के विद्यार्थियों के लिए अनुप्रयोज्य हैं । तथापि ये अंक NCWEB के विद्यार्थियों के संबंध में उनके परिणाम के संकलन के लिए नियुक्त अधिनिर्णय के समय पर, उनके आनुपातिक रूप में अधिक होंगे ।

1. (a) Explain with reference to the context any *one* of the following verses : 5

निम्नलिखित श्लोकों में से किसी एक की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिये :

(i) अथवा कृतवाग्द्वारे वंशोऽस्मिन् पूर्वसूरिभिः ।

मणौ वज्रसमुत्कीर्णे सूत्रस्येवास्ति मे गतिः ॥

(ii) अथाभ्यर्च्य विधातारं प्रयतौ पुत्रकाम्यया ।

तौ दम्पती वसिष्ठस्य गुरोः जग्मतुराश्रमम् ॥

(iii) ज्ञाने मौनं क्षमा शक्तौ त्यागे श्लाघाविपर्ययः ।

गुणाः गुणानुबन्धित्वात्तस्य सप्रसवा इव ॥

(b) Explain the following with reference to the context : 4

निम्न की सप्रसंग व्याख्या कीजिये :

अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः ।

ज्ञानलवदुर्विदग्धं ब्रह्माऽपि तं नरं न रञ्जयति ॥

Or

(अथवा)

यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः

स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।

स एव वक्ता स च दर्शनीयः

सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥

(c) Translate any two of the following :

6

किन्हीं दो का अनुवाद कीजिये :

(i) दाक्षिण्यं स्वजने दया परिजने शाठ्यं सदा दुर्जने

प्रीतिः साधुजने नयो नृपजने विद्वज्जने चार्जवम् ।

शौर्यं शत्रुजने क्षमा गुरुजने कान्ताजने धृष्टता

ये चैवं पुरुषाः कलासु कुशलास्तेष्वेव लोकस्थितिः ॥

- (ii) विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनम्
 विद्या भोगकरी यशः सुखकरी विद्या गुरुणां गुरुः ।
 विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परा देवता
 विद्या राजसु पूज्यते न तु धनं विद्याविहीनः पशुः ॥
- (iii) साहित्यसंज्ञीतकलाविहीनः
 साक्षात्पशुः पुच्छविषाणहीनः ।
 तृणं न खादन्नपि जीवमानः
 तद्भागधेयं परमं पशूनाम् ॥

2. Describe in your own words the journey of King Dilipa to the hermitage of Guru Vasistha. 5

गुरु वसिष्ठ के आश्रम में जाते हुये राजा दिलीप की यात्रा का अपने शब्दों में वर्णन कीजिये ।

Or

(अथवा)

Portray the character of King Dilipa.

राजा दिलीप का चरित्र-चित्रण प्रस्तुत कीजिये ।

3. Translate the following :

5

निम्नलिखित का अनुवाद कीजिये :

एवमुक्त्वा तस्मै जम्बूफलानि ददौ । सोऽपि तानि भक्षयित्वा तेन सह चिरं गोष्ठीसुखमनुभूय भूयोऽपि स्वभवनमगात् । एवं नित्यमेव तौ वानरमकरौ जम्बूच्छायास्थितौ विविधशास्त्रगोष्ठ्या कालं नयन्तौ सुखेन तिष्ठतः । सोऽपि मकरो भक्षितशेषाणि जम्बूफलानि गृहं गत्वा स्वपत्न्याः प्रयच्छति । अथान्यस्मिन् दिवसे तया स पृष्टः - नाथ, क्वैवंविधान्यमृतफलानि प्राप्नोषि ?

Or

(अथवा)

कस्मिंश्चिद् वनोद्देशे करालकेसरो नाम सिंहः प्रतिवसति स्म । तस्य च धूसरको नाम शृगालः सदैवानुयायी परिचारकोऽस्ति । अथ कदाचित्तस्य हस्तिना सह युध्यमानस्य शरीरे गुरुतराः प्रहाराः सज्जाताः, यैः पदमेकमपि चलितुं न शक्नोति । तस्याचलनाच्च धूसरकः क्षुत्क्षामकण्ठो दौर्बल्यम् गतोऽन्यस्मिन्नहनि तमवोचत् - "स्वामिन् ! बुभुक्षया पीडितोऽहम्, पदात्पदमपि चलितुं न शक्नोमि, तत्कथं ते शुश्रूषां करोमि !"

4. Translate any *two* with reference to the context : 5

किन्हीं दो का सप्रसंग अनुवाद कीजिये :

(i) अपूजितोऽतिथिर्यस्य गृहाद्याति विनिःश्वसन् ।

गच्छन्ति विमुखास्तस्य पितृभिः सह देवताः ॥

(ii) समुत्पन्नेषु कार्येषु बुद्धिर्यस्य न हीयते ।

स एव दुर्गं तरति जलस्थो वानरो यथा ॥

(iii) सर्वनाशे समुत्पन्ने अर्धं त्यजति पण्डितः ।

अर्द्धेन कुरुते कार्यं, सर्वनाशो हि दुस्तरः ॥

(iv) शूरोऽसि कृतविद्योऽसि दर्शनीयोऽसि पुत्रक !

यस्मिन्कुले त्वमुत्पन्नो गजस्तत्र न हन्यते ॥

5. Write in your own words brief summary and moral of any *one* of the following stories : 5

निम्नलिखित में से किसी एक कथा का सार और कथा से प्राप्त होने वाली शिक्षा को अपने शब्दों में लिखिये :

(क) गङ्गदत्तप्रियदर्शनसर्पकथा

(ख) युधिष्ठिरकुम्भकारकथा

(ग) नन्दवररुचिकथा ।

6. Write short notes on any two of the following : 4

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :
श्राद्धकर्म, पंचमहापातक, करालमुख, छः प्रीतिलक्षण ।

7. Account for the case-endings in any six underlined words : 6

रेखांकित शब्दों में प्रयुक्त किन्हीं छः विभक्तियों के कारण बताइये :

- (i) आश्रमम् जग्मतुः ।
(ii) कलासु कुशलाः पुरुषाः ।
(iii) तस्मै जम्बूफलानि ददौ ।
(iv) पितृभिः सह देवताः गच्छन्ति ।
(v) विश्वासात् उत्पन्नं भयम् समूलं विनाशयति ।
(vi) न तव हृदयेन प्रयोजनम् तस्याः ।
(vii) स्वल्पस्य कृते न भूरि नाशयेत् ।
(viii) शीलं शैलतटात् पततु ।
(ix) नमः शिवाय ।
(x) परिश्रमेण विना न सफलता ।

8. Disjoin Sandhis in any *ten* of the following words : 10

निम्नलिखित शब्दों में से किन्हीं दस में संधि-विच्छेद कीजिये :

- (i) वंशेऽस्मिन्
- (ii) यद्येवम्
- (iii) अथाभ्यर्च्य
- (iv) जग्मतुराश्रमम्
- (v) एवमुक्त्वा
- (vi) ब्रह्माऽपि
- (vii) यस्यास्ति
- (viii) तमवोचत्
- (ix) गजस्तत्र
- (x) सुखमाराध्यः
- (xi) गृहाद्याति
- (xii) एवं विधान्यमृतफलानि
- (xiii) त्वमुत्पन्नः
- (xiv) कदाचित्तस्य
- (xv) अतिथिर्यस्य
- (xvi) चातीव ।

9. (a) Briefly describe the *five* important Mahakavyas of Sanskrit Literature. 10

संस्कृत साहित्य के पाँच प्रमुख महाकाव्यों का संक्षेप में वर्णन कीजिये ।

Or

(अथवा)

Discuss in short the Prose Romances in Sanskrit Literature.

संस्कृत साहित्य में गद्य काव्यों का संक्षेप में विवेचन कीजिए ।

- (b) Write short notes on any *two* of the following : 5+5

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए :
मेघदूत, गीतगोविन्द, नीतिशतक, रघुवंश, बाणभट्ट,
दण्डी ।